

PUPA

Latviešu valodas
aģentūra

LVA METODIKAS SKOLAS
IZDEVUMS LATVIEŠU VALODAS
SKOLOTĀJIEM DIASPORĀ

4/2019

RUNAS DARBĪBAS VEIDI RUNĀŠANA

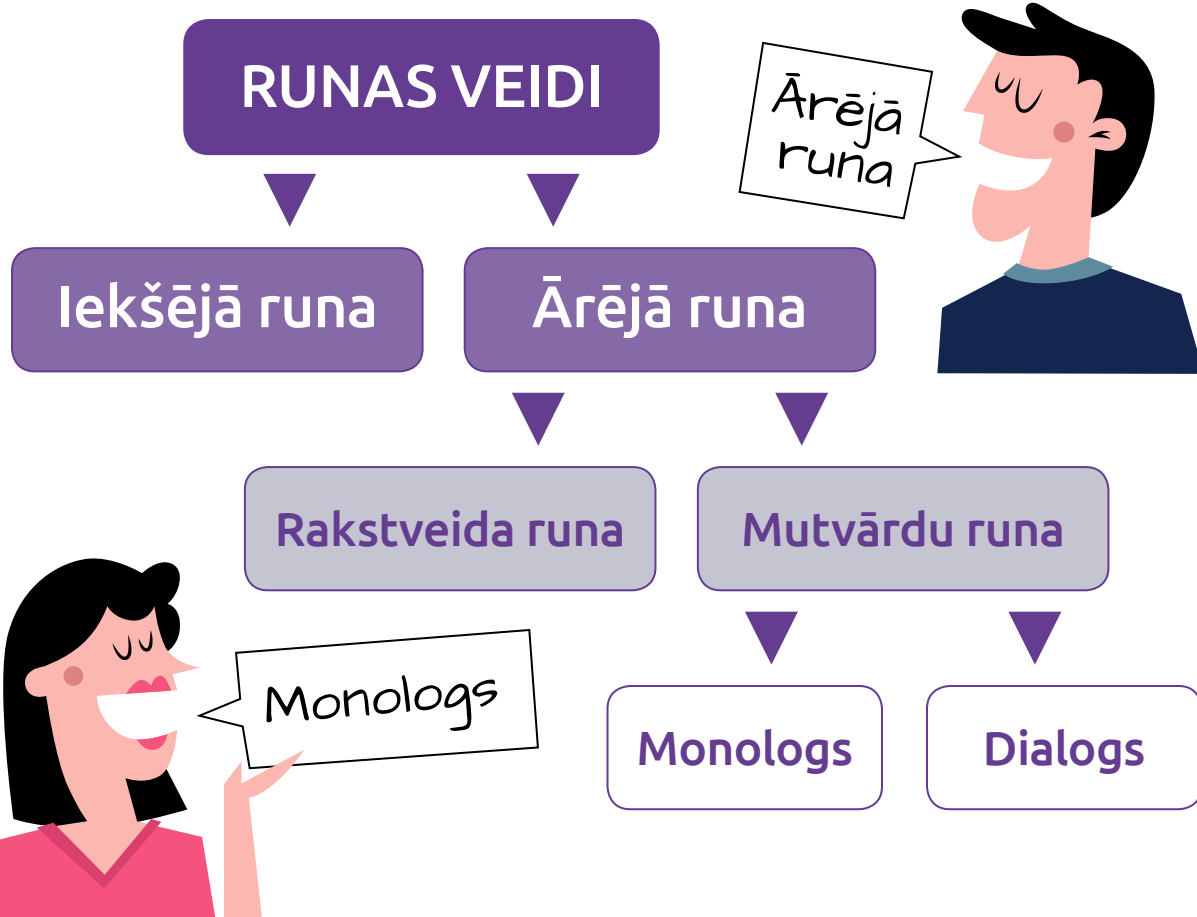
Iepriekšējā LVA metodikas skolas izdevumā „PUPA” sākām iepazīties ar četriem runas darbības veidiem jeb valodas pamatprasmēm, kā pirmo apskatot klausīšanās prasmi. Šajā izdevumā pievērsīsimies vēl vienai valodas pamatprasmī – **runātprasmei**.

Runa ir valodas kā abstraktas zīmju sistēmas konkrēta izpausme tekstā ar maņu orgāniem mutvārdos uztveramā veidā. Tā ir gan runātā teksta radīšanas process, gan šī procesa rezultāts. Plašākā nozīmē – valodas konkrēta izpausme gan mutvārdos, gan rakstos. Savukārt runāšana ir **ārējās runas mutvārdu izpausme**.

Runāšana – runas darbība, viena no valodas pamatprasmēm; process, kurā notiek domu izteikšana mutvārdos.

Runātprasme – māka lietot un veidot vārdus, tos pareizi izrunājot vai lietojot attiecīgus neverbālos izteiksmes līdzekļus atbilstīgi saziņas nolūkam un saziņas situācijai un ievērojot runātāja kultūru.

Lingvodidaktikas terminu skaidrojošā vārdnīca
(<https://ej.uz/vardnicu>)

RUNAS VEIDI NO IZTEIKUMA PLĀNOŠANAS VIEDOKĻA

Reproduktīvā runa – runas akts, kurā runātājs pēc iespējas precīzāk atdarina dzirdēto, redzēto vai lasīto tekstu, tā daļu, atsevišķus vārdus, skaņas. Tā ir runa, kuru nevajag plānot, – runātājs reproducē tekstu, kuru iemācījies no galvas, nolasa to vai atstāsta.

Uzdodot skolēniem mācīties tekstu no galvas, tiek trenēta iegaumēšana un atmiņa. Taču skolotājam ir jābūt pārliecinātam par šī uzdevuma lietderību. Tekstu lietderīgi ne tikai mehāniski reproducēt (norunāt no galvas, atstāstīt vai izteiksmīgi nolasīt), bet arī apzināti uztvert saturu un prast pārnest to citā situācijā. Tātad, pirms skolēns veic reproduktīvo runu, viņam nepieciešams izprast tekstu. Kad teksts ir pilnībā izprasts, jāvingrinās tekstu lasīt ar atbilstošu intonāciju, izteiksmi, jo izteiksmīgi runāti teikumi vieglāk un ātrāk saglabājas atmiņā. Reproduktīvo runu var izmantot arī tad, ja skolēns pats ir teksta autors, piemēram, nolasot savu domrakstu vai pārdomas par kādu jautājumu.

Mācību procesā uzmanība vairāk pievēršama reaktīvās un iniciatīvās runas prasmēm.

Reaktīvā (atbildes) runa – runas akts, ar kuru reaģē, atbildot uz sarunas partnera jautājumu, repliku vai komentāru. Reaktīvās runas attīstīšanai izmantojams dialogs. Dialoga prasmi var attīstīt, regulāri nodrošinot atbilstošus apstākļus dialoga veidošanai mācību nodarbībā vai arī izkopjot runu un pakāpeniski, mērķtiecīgi mācoties dialoga veidošanu.

Iniciatīvā (aktīvā) runa ir runas akts, kas izriet no runātāja ieceres. Runāšanas pamatā ir paša iniciatīva – runātājs ir iniciators, pats izvēlas izteikuma saturu, valodas materiālu un tēlainās izteiksmes līdzekļus. Iniciatīvās runas attīstīšanai izmantojams monologs.

Daži vingrinājumi runas prasmju pilnveidošanai pievienoti šī izdevuma 1. pielikumā.

RUNAS FORMAS

Valodas mācību procesā apgūst monologrunu, dialogrunu, pareizrunu, kā arī runas kultūru.

Viena no runas formām ir **monologruna**, kas ir vienas personas runāts teksts. Monologrunai ir raksturīgs samērā plašs noteikta satura un uzbūves teksts. To izmanto arī kā māksliniecisku paņēmienu daiļliteratūrā.

Vēl viena runas forma ir **dialogruna**. Tā ir runas forma divu vai vairāku personu sarunā. Dialogruna ir spontāna, tai raksturīgas atkāpes no normatīvajiem valodas likumiem, plašs neverbālo saziņas līdzekļu lietojums, kā arī runas situācijai atbilstoša valodas līdzekļu izvēle un specifiska runas uzvedība.

Pareizrūna ir izrunas konvencionālo noteikumu sistēma. Tas ir normu kopums, ko paredzēts ievērot runas praksē.

Savukārt **runas kultūra** ir valodas sistēmas potenciālo iespēju un labāko valodas paraugu īstenošana saziņas procesā. Šī runas forma ietver vārdu pareizu izrunu un rakstību, runas stilu, neverbālo izteiksmes līdzekļu lietojumu, kā arī attieksmi pret saziņas partneri un runas akta atbilstību konkrētajai runas situācijai.

Mācot skolēnus runāt, attīstāmas šādas prasmes:

- diskutēt, uzdot jautājumus un atbildēt;

- uzsākt, uzturēt un pabeigt sarunu atbilstoši saziņas situācijai;
- (īsi, konspektīvi, detalizēti, radoši) stāstīt un atstāstīt dzirdētu vai lasītu tekstu;
- uzstāties ar paša gatavotu tekstu;
- ievērot pieklājības normas dažādās saziņas situācijās;
- vērtēt savas runas kvalitāti un ievērot runātāja kultūru.

Mācību procesā apgūst gan autentiskus, gan mākslīgi modelētus dialogus, kuros valodas struktūra un vārdu izvēle tiek piemērota valodas apguvēja valodas prasmes līmenim. Jāatceras, ka mūsdienās aizvien lielāku popularitāti iegūst rakstveida sarunas, valodas apguvei izmantojot sociālās saziņas vietnes elektroniskajos saziņas līdzekļos.

DIALOGS

Dialogu veido vairākas daļas.

Kontakta veidošana ar saziņas partneri

Veidojot kontaktu, bieži vien tiek izmantotas šādas frāzes:
Labrīt! Labdien! Labvakar! Sveicināti! Sveiki! Čau! Atvainojiet!

Sarunas ievads

Precizē, vai saruna ir iespējama: *Vai tev/jums ir laiks aprunāties ar mani? Atvainojiet, vai drīkstu jautāt?*

Uzdod jautājumus par dzīvi, darbu, mācībām, veselību utt.

Formulē sarunas mērķi: *Es vēlos aprunāties ar tevi par ...*

Temata izvērsums

Sarunas temata izvērsuma laikā saziņas partneris reaģē uz informāciju ar mīmiku, žestiem, kā arī izsaka replikas, lai uzturētu sarunu vai pārņemtu iniciatīvu. Ja sarunu biedrs neuztur sarunu par pieteikto tematu, tas var nozīmēt, ka viņš, iespējams, nevēlas par to runāt, vēlas runāt par citu tēmu vai arī nav saklausījis vai sapratis teikto.

Sarunas nobeigums

Izsaka runas etiķetes nosacītas, sarunas nobeigumam raksturīgas frāzes. To izvēle atkarīga no saziņas veida – saziņa notiek tiešā kontaktā, telefoniski vai rakstveidā.

Atvadoties, izmanto frāzes: *Uz redzēšanos! Līdz nākamajai reizei! Visu labu! Sveiki! Uz drīzu tikšanos! Atā! Čau!*

Mācību procesā dialoga veidošanai jāpilnveido dažādas prasmes.

Mācību satura elementi	Prasmes
Dialogs – divu personu saruna	Prasme atšķirt dialogu no monologa, vērtējot to pazīmes.
Saziņa kontekstā	Prasme uzturēt un attīstīt dialogu atbilstoši saziņas situācijai. Prasme raksturot neverbālo saziņas līdzekļu nozīmi un iedarīgumu dialoga tekstā.
Dialoga dalībnieki	Prasme noteikt, kas piedalās dialogā un kāda ir katra dialoga dalībnieka loma. Prasme piedalīties dialogā atbilstoši saziņas situācijai.
Dialoga temats	Prasme noteikt dialoga tematu. Prasme runāt par pieteikto tematu, noteikt, kas ir galvenais sarunu biedra runā, precīzi atbildēt uz jautājumiem, kā arī pamatot sarunas galveno domu.
Saziņas partnera mērķi dialogā	Prasme saskatīt pēctecību sarunu biedra replikās. Prasme ietekmēt sarunu biedru, sniedzot informāciju, t.i., pārvaldīt sarunas stratēģiju un taktiku.
Replikas dialogā	Prasme izteikt replikas, kas rosina saziņas partneri turpināt dialogu, ietekmē viņu (pārlicina, mudina, atrunā).
Dialoga struktūra	Prasme analizēt dialoga jēdzieniskās daļas, noteikt ievadu, temata izvērsumu, nobeigumu. Prasme sniegt informāciju pa daļām.
Runas etiķete	Prasme nodibināt vizuālu un verbālu kontaktu: 1) pārzināt dažādu personu uzrunāšanai piemērotas frāzes; 2) prast frāzes, ar kurām ievadīt sarunu (sasveicināšanās, atvainošānās, jautājumi, ar kuriem noskaidro sarunas iespējamību); 3) uzmanīgi klausīties sarunu biedrā, ar pozu, mīmiku un žestiem paužot savu ieinteresētību; 4) pielāgot sarunas toni un uzturēt labvēlīgu gaisotni sarunas laikā; 5) izmantot sarunas noslēgumam raksturīgas frāzes.

Lai izkoptu dialoga veidošanas prasmes, skolēniem nodarbībās jāpiedāvā teksti dažādās formās – klausāmi, lasāmi, skatāmi video formātā, kuros ir dialogi dažādās saziņas situācijās. Dialogiem ir jāatspoguļo sarunā iesaistīto personu uzvedības atšķirības, jāilustrē runas etiķetes ievērošana (vai neievērošana). Analizējot piedāvātos tekstus, skolēni var secināt, kas jāzina un jāievēro, lai veidotos dialogs, kādi ir saziņas noteikumi.

Skolēniem jāpiedāvā arī analizēt savu runas uzvedību dialoga laikā. Šim mērķim lietderīgi veikt dialoga audio vai video ierakstu.

Mācību procesā ieteicams arī iekļaut uzdevumus, kuros:

- jāveido dialogs pēc parauga;
- jāizdomā piedāvātajai saziņas situācijai (tematam, attēlam) atbilstošs dialogs;
- jāpilnveido dialogs (piemēram, jāpievieno sarunas ievads un nobeigums);
- jāveido dialogs, izmantojot piedāvātās replikas.

RUNĀTĀJA KULTŪRA

Runātāja kultūra ir apzināti kopta spēja veidot mutvārdu tekstu atbilstoši saziņas nolūkam un adresātam, ievērojot pareizrūnas normatīvās prasības un runas uzvedības normas.

Runas etiķete ir normu kopums un izteicieni, kurus izmanto, uzrunājot kādu cilvēku, sasveicinoties, atvadoties, pateicoties, izsakot lūgumu, atvainojoties u.tml. Tās apguve sākas jau ģimenē un turpinās skolā, runas etiķetei ir jāveltī daudz laika.

Lai izvēlētos atbilstošāko runas etiķetes modeli, pareizi jānovērtē sarunas partneris – jānosaka viņa vecums, dzimums, sociālais statuss u.tml.

Biežāk lietotie runas etiķetes modeļi un to izmantojuma nolūks norādīti šī izdevuma 2. pielikumā.

VIEGLI UZTVERAMA UN SAPROTAMA RUNA

Lai runa būtu skaidri saprotama un viegli uztverama, nodarbībās pilnveidojama pareizizruna un izteiksmīga runa (daiļruna).

Pareizizrunas veidošanai noder ātrrunas vingrinājumi. Valodas mācību procesā ātrrunu izmanto elastīga runas aparāta attīstīšanai un izrunas izkopšanai. Tam tiek sagatavoti speciāli vingrinājumi, piemēram, dzejoļi un skaitāmpanti, ko var lasīt vai skaitīt individuāli vai kopā, mainot balss skaļumu, runas tempu, dziedot, kliezot bez balss vai kliezot čukstus u.tml. Daži piemēri skaņu izrunas trenēšanai skatāmi 3. pielikumā.

Izteiksmīgas runas jeb daiļrunas laikā runātājs tēlaini atklāj daiļdarba autora paustās atziņas, pārdzīvojumus un attieksmi pret tiem, panāk emocionālu noskaņojumu. Valodas mācību procesā daiļrunu izmanto, veidojot tēlainu stāstījumu, skandējot dzeju, sakot uzrunu vai apsveikuma runu u.tml. Skolēniem var piedāvāt vienu un to pašu tekstu lasīt, atklājot dažādas emocijas – prieku, bēdas, bailes u.tml.

RUNĀŠANAS PRASMJU VĒRTĒŠANA

Lai diagnosticētu katra skolēna prasmi veidot saziņas situācijai atbilstošu stāstījumu, spēju atbildēt uz jautājumiem un citas prasmes, nodarbībās paredzama stāstījuma veidošana pēc attēlu plāna vai nepabeigtiem teikumiem, iesaistot stāstījumā noteiktus vārdus, vārdu savienojumus vai dažādus teikumus (pēc satura un apjoma). **Sadarbību rosinoši uzdevumi** skolēniem ļaus veiksmīgāk pilnveidot dialogrunu, bet skolotājam – novērot un analizēt katra skolēna prasmi klausīties un runāt.

Runāšanas prasmes var vērtēt, vai nu izmantojot jau izstrādātus kritērijus, vai arī skolotājam ar skolēniem pašiem izstrādājot savus kritērijus. Šī izdevuma 4. pielikumā pieejami **kritēriji un snieguma līmeņu apraksti** stāstījumam par attēlu vai konkrētu tēmu un dzejoļa deklamēšanai. Ieteicams skolēnus ar kritērijiem iepazīstināt jau pirms mutvārdu runas sagatavošanas.

Runāšanas prasme vērtējama atbilstoši skolēnu valodas līmenim:

Dialogs	
A1	Es varu vienkāršā veidā sazināties, ja sarunu biedrs teikto var lēnām atkārtot vai pateikt citiem vārdiem un palīdz man formulēt to, ko es cenšos pasacīt. Es varu uzdot vienkāršus jautājumus un atbildēt uz tiem sarunā par man ļoti labi zināmām tēmām.
A2	Es varu sazināties parastās ikdienišķās situācijās, kur notiek vienkārša informācijas apmaiņa par man zināmiem tematiem vai darbībām. Es varu iesaistīties ļoti īsā sarunā par sadzīviskiem jautājumiem, tomēr mana valodas prasme ir nepietiekama, lai patstāvīgi veidotu dialogu.
B1	Es spēju ārzemju ceļojuma laikā sazināties situācijās, kur nepieciešams runāt. Es varu bez iepriekšējas sagatavošanās iesaistīties sarunā par man zināmiem vai mani interesējošiem, kā arī ar ikdienas dzīvi saistītiem tematiem (piemēram, sarunā par ģimeni, vaļaspriekiem, nodarbošanos, ceļošanu, aktuālajiem notikumiem).
B2	Es varu diezgan brīvi un bez sagatavošanās sazināties ar dzimtās valodas runātājiem. Es varu aktīvi piedalīties diskusijās par man zināmām problēmām, pamatojot un aizstāvēt savu viedokli.

Monologs	
A1	Es varu vienkāršos teikumos pastāstīt par savu dzīvesvietu un cilvēkiem, kurus pazīstu.
A2	Es varu vienkāršos teikumos pastāstīt par savu ģimeni un citiem cilvēkiem, dzīves apstākļiem, skolu.
B1	Es protu veidot un saistīt kopā izteikumus, lai pastāstītu par pieredzēto un dažādiem notikumiem, saviem sapņiem, cerībām un vēlmēm. Es varu īsi pamatot un paskaidrot savus uzskatus un nodomus. Es varu pastāstīt stāstu, izklāstīt grāmatas vai filmas saturu un izteikt par to savu attieksmi.
B2	Es varu sniegt skaidru un vispusīgu dažādu tēmu izklāstu, kas ietilpst manu interešu lokā. Es varu pamatot savus uzskatus par kādu strīdīgu jautājumu, izvērtējot atšķirīgus viedokļus.

IZMANTOTIE RESURSI

Anspoka, Z., Tūbele, S. *Lingvodidaktika. Latviešu valoda 1.–6. klasei*. Rīga, LVA, 2015.

Lingvodidaktikas terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: LVA, 2011. Pieejams: <https://ej.uz/vardnicu>

Mans valodu portfelis. Eiropas Valodu portfelis skolēniem (no 7 līdz 12 gadiem). Rīga: VVA, LAVSA, 2007. Pieejams: <https://ej.uz/valoduportfeli>

Pamatizglītības mācību priekšmetu standartu ieviešana. Atbalsta materiāli skolotājiem. Skolēnu mācību sasniegumu vērtēšana. Rīga: IZM, ISAP, 2004.

MĀJASDARBS

Izvēlieties vienu no runas veidiem – reproduktīvo, reaktīvo vai iniciatīvo runu (piemēram, iniciatīvā runa – monologs).

Izvirziet konkrētu sasniedzamu mērķi nodarbībai savas grupas bērniem, ņemot vērā to vecumu un valodas prasmju līmeni. Mērķim ir jāatbilst izvēlētajam runas veidam (piemēram, prast vērtēt savas un grupas biedru runas kvalitāti).

Izdomājiet un aprakstiet uzdevumus, ar kuru palīdzību centīsieties nodarbībā šo mērķi sasniegt. Jūs varat veidot darba lapu ar uzdevumiem, galda spēli, interaktīva uzdevuma aprakstu, rotaļas aprakstu u.tml. (piemēram, atlasīt attēlus monologu veidošanai, izveidot kritērijus savstarpējai vērtēšanai un pašvērtēšanai, izplānot nodarbības gaitu).

Mājasdarbu, atsauksmes par šo izdevumu un ierosinājumus, lūdzu, sūtiet metodiķei **Lindai Krastiņai** uz e-pastu: pupa.metodikasskola@gmail.com **līdz 7. oktobrim!**

JAUNUMI

Digitālo resursu krātuve vietnē Iva.classflow.lv

LVA tālmācības skolas digitālo resursu krātuvē ievietoti materiāli nodarbībām, kurus varēsiet izmantot, gatavojoties **Miķeļdienai**. Ja vēl neesat reģistrēti un vēlaties iegūt piekļuvi ievietotajiem materiāliem un tos izmantot, lūdzu, rakstiet metodiķei Lindai Krastiņai uz e-pastu: pupa.metodikasskola@gmail.com. Mēs jūs reģistrēsim un izveidosim lietotāja kontu!

Izdevumu veidoja:

Linda Krastiņa

Aija Otomere

Vineta Vaivade

Liene Valdmane

www.maciummacies.lv

www.facebook.com/LVAdiaspora/

RUNAS PRASMES ATTĪSTOŠU VINGRINĀJUMU PIEMĒRI

1. „Jautājumi”

Pēc teksta izlasīšanas vai noklausīšanās skolēni izdomā vairākus jautājumus par tā saturu. Viens no skolēniem uzdod jautājumu visai grupai. Tie, kas zina atbildi, paceļ roku. Jautātājs izvēlas, kurš atbildēs. Ja atbilde ir pareiza, jautājumu uzdod skolēns, kurš tikko atbildējis. Ja atbilde nav pareiza, izvēlas nākamo, kurš atbildēs.

2. „Autogrāfu medības”

Skolēni saņem darba lapu. Noteiktā laikā skolēni, brīvi pārvietojoties, iet viens pie otra un uzdod darba lapas kategorijām atbilstošus jautājumus. Atrodot attiecīgo skolēnu, lūdz tam parakstīties jautātāja darba lapā. Mērķis – savākt pēc iespējas vairāk parakstu.

Darba lapas jautājumu piemēri.

Atrodi kādu, kuram dzimšanas diena ir ziemā!	Atrodi kādu, kuram ir divi vārdi vai divi uzvārdi!	Atrodi kādu, kurš var palēkties augstāk par tevi!
Atrodi kādu, kurš var noskaitīt latviešu tautasdziesmu!	Atrodi kādu, kurš šovasar nav ēdis saldējumu!	Atrodi kādu, kurš šovasar ir peldējies!
Atrodi kādu, kuram patīk dziedāt!	Atrodi kādu, kuram ir mājdzīvnieks!	Atrodi kādu, kurš prot spēlēt futbolu!

3. „Liksīm prātus kopā!”

Skolēni darbojas grupās. Katram skolēnam grupā tiek piešķirts savs numurs. Skolotājs uzdod jautājumu, uz kuru iespējama viena pareiza atbilde. Skolēni apspriežas – „liek prātus kopā” – un vienojas par pareizo atbildi. Skolotājs nosauc kādu no numuriem, piemēram, 3. Katrā grupā skolēni, kuriem ir piešķirts 3. kārtas numurs, paceļ roku. Skolotājs izvēlas atbildētāju.

4. „Runāt mikrofonā”

Skolēni visi pēc kārtas mikrofonā izsakās par kādu jautājumu. Mikrofons motivē un atraisa.

5. „Ziņu studija”

Skolēni grupās sagatavo „ziņu raidījumu”, kurā ir atspoguļoti gan dienas notikumi, gan intervija ar slavenību, gan laika ziņas. Šāda „ziņu studijas” aktivitāte var būt mācību dienas beigās vai arī par konkrētu tematu.

6. „Kooperatīvā krustvārdu mīkla”

Četru skolēnu grupa tiek sadalīta divos pāros. Viens pāris saņem krustvārdu mīklu, kurā ir ierakstītas atbildes vertikālajos stabiņos, otrs pāris – krustvārdu mīklu ar atbildēm horizontālajās joslās. Vispirms skolēni pāros pārskata vārdus un pārlicinās, ka saprot to nozīmes. Tad katrs pāris pēc kārtas, cenšoties pēc iespējas precīzi aprakstīt jēdzienu (konkrēto vārdu nosaukt nedrīkst), palīdz cits citam pilnībā atminēt visu krustvārdu mīklu.

7. „Stāstu kārtis”

Skolotājs sagatavo kārtis ar dažādiem jautājumiem vai jautājumiem par kādu apgūto tēmu vai lasīto/dzirdēto tekstu. Jautājumu skaitam vajadzētu būt nedaudz lielākam nekā skolēnu skaits.

Katrs skolēns saņem kārti ar vienu jautājumu. Brīvi pārvietojoties pa telpu, pieiet klāt jebkuram citam skolēnam un uzdod tam savu jautājumu. Otrs atbild. Tad abi samainās kartītēm un meklē nākošo sarunu biedru. Ja mainoties saņem jautājumu, kurš jau ir bijis spēlētāja rokās, tad samaina savu kārti ar kādu no rezervē palikušajām kārtīm.

Jautājumu/uzdevumu piemēri: *Kura ir tava mīļākā krāsa? Kas tevi iepriecina? Ko tu vēlētos saņemt dzimšanas dienā?*

Ideja no: <https://ej.uz/stastukartis>

8. „Vārdu pāru viktorīna”

Skolēni darbojas pāros. Lapu pārloka vai pārgriež uz pusēm. Secīgi viens otram sauc pirmo vārdu no vārdu pāra, otrs cenšas atminēt otro. Ja nevar atminēt, pārinieks pasaka priekšā. Tad otrs sauc vārdu. Tā mainās pēc katra vārdu pāra.

Šādi pāros var grupēt bieži lietotus vārdu savienojumus, sinonīmus, antonīmus, kā arī vārdus, kas saistās viens ar otru.

TOMS ...	... DŽERIJS
DIENA ...	... NAKTS
TEKSTA ...	... UZDEVUMS
BRĒMENES ...	... MUZIKANTI

Ja iespējami varianti, arī tos var piedāvāt (var nebūt vienas pareizās atbildes).

VEĻAS ...	... MAŠĪNA / ZIEPES / PULVERIS
-----------	--------------------------------

9. „Vārdu Alias”

Skolēni sadalās grupās. Sasēžas ap galdu, uz kura saliek lapiņas ar vārdiem par noteiktu tēmu (ar vārdiem uz leju). Pēc kārtas pa vienam izvēlas kādu lapiņu un aprakstoši skaidro pārējiem uz tā uzrakstīto vārdu, neminot pašu vārdu vai tā daļu. Pārējie cenšas vārdu atminēt. Uzvar tā grupa, kas visus vārdus atmin pirmā.

Piemērs tēmai „Sports”.

HOKEJS	SLIDAS	SLĒPES
STADIONS	BUMBA	TENISS
TRENERIS	SACENSĪBAS	FUTBOLS
BASEINS	PELDKOSTĪMS	BASKETBOLS
OLIMPIĀDE	KOMANDA	VOLEJBOLS

10. „Piecu minūšu intervija”

Skolēni darbojas pāros – viens ir skolēns A, otrs – skolēns B. Katram ir sava darba lapa.

Skolēna A darba lapas paraugs.

Pabeidz teikumus, neapspriežoties ar savu pārinieku! Uzraksti, kā pēc tavām domām viņš atbildētu!

Pēc tam intervē viņu un noskaidro, vai neesi kļūdījies! Atzīmē darba lapā savas pareizās un nepareizās atbildes (P – pareizi; N – nepareizi)!

Apgalvojums	P	N
Viņai/Viņam padodas ...		
Viņai/Viņam garšo ...		
Viņas/Viņa mīļākais sporta veids ir ...		
Viņa/Viņš baidās no ...		
Viņai/Viņam neizdodas ...		
..... (izdomā savu teikumu)		

Skolēna B darba lapas paraugs.

Pabeidz teikumus, neapspriežoties ar savu pārinieku! Uzraksti, kā pēc tavām domām viņš atbildētu!

Pēc tam intervē viņu un noskaidro, vai neesi kļūdījies! Atzīmē darba lapā savas pareizās un nepareizās atbildes (P – pareizi; N – nepareizi)!

Apgalvojums	P	N
Viņa/Viņš apbrīno ...		
Viņai/Viņam nepatīk ...		
Viņas/Viņa iecienītākais atpūtas veids ir ...		
Viņas/Viņa mīļākais dzīvnieks ir ...		
Viņas/Viņa labāko draugu sauc ...		
..... (izdomā savu teikumu)		

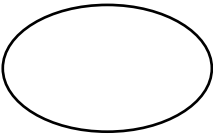
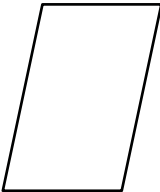
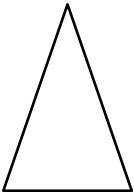
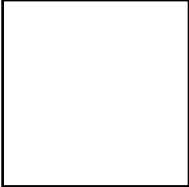
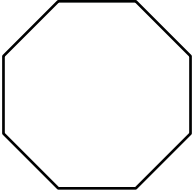
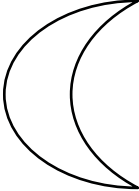
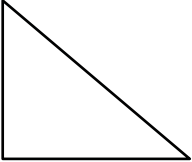
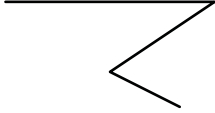
11. „Zīmējumi pāros”

Skolēni darbojas pāros – viens ir skolēns A, otrs – skolēns B. Katram ir sava darba lapa, kuru otram nerāda. Skolēni, uzdodot viens otram jautājumus, mēģina noskaidrot, kas ir jāuzzīmē tukšajos lauciņos.

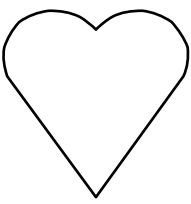
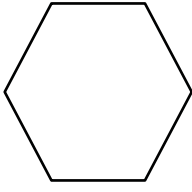
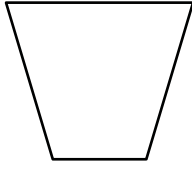
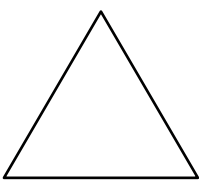
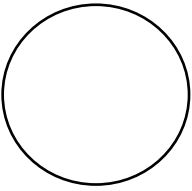
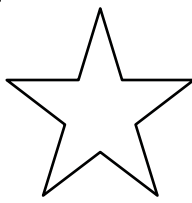

Piemēram, skolēns A jautā skolēnam B: „Kas tev ir uzzīmēts 3. lauciņā?” Skolēns B atbild: „Liekta līnija,” un skolēns A to iezīmē savas darba lapas 3. lauciņā. Pēc tam skolēns B jautā skolēnam A: „Kas ir uzzīmēts 1. lauciņā?”. Skolēns A atbild: „Ovāls,” un skolēns B to iezīmē sava darba lapā. Tā turpina, kamēr visi lauciņi aizpildīti. Beigās salīdzina, vai abas darba lapas aizpildītas pareizi.

Darba lapā var būt jebkurai jomai un tēmai atbilstoši attēli, piemēram, dzīvnieki vai augi.

Skolēna A darba lapas piemērs.

1. 	2. 	3.	4.
5. 	6.	7.	8.
9. 	10.	11.	12.
13. 	14. 	15.	16.

Skolēna B darba lapas piemērs.

1.	2.	3. 	4.
5.	6. 	7. 	8.
9.	10. 	11. 	12.
13.	14.	15. 	16.

12. „Triāde”

Skolēnus sadala grupās pa trim. Katrā grupiņā viens skolēns ir A, otrs – B, bet trešais – C. Mazās grupas izkārtotas lielā aplī. Skolotājs dod uzdevumu izteikt viedokli par kādu tēmu vai noskaidrot kādu jautājumu, ļaujot grupās savstarpēji apmainīties domām 3 minūtes. Lai visi varētu izteikties, laika ierobežošanai var izmantot smilšu pulksteni, pēc minūtes dodot vārdu nākamajam grupas skolēnam.

Pēc 3 minūtēm skolēni A paliek uz vietas, skolēni B iet pulksteņrādītāja virzienā, bet skolēni C iet pretēji pulksteņrādītāja virzienam uz nākošo grupu. Skolotājs atkal nosauc tēmu vai jautājumu un dod 3 minūtes laika.

Piemēri jautājumiem mācību gada sākumā.

1. Kāds bija interesantākais notikums tavā vasaras brīvlaikā?
2. Ko tu biji iecerējis izdarīt brīvlaikā, bet tev neizdevās?
3. Kādas grāmatas tu brīvlaikā izlasīji?
4. Ko tu sagaidi no skolas šajā mācību gadā?

BIEŽĀK LIETOTIE RUNAS ETIĶETES MODEĻI UN TO IZMANTOJUMA NOLŪKS

Nolūks	Runas etiķetes modeļi
Uzmanības pievēršana	<p><i>Atvainojiet ... Piedodiet, vai ...</i></p> <p><i>Esiet tik laipns ... Sakiet, lūdzu ...</i></p> <p><i>Atvainojiet par traucējumu!</i></p> <p><i>Vai jūs nebūtu tik laipns ... Klau! ...</i></p> <p><i>Vai tu, lūdzu, nepateiktu, ...</i></p>
Atvainošanās	<p><i>Lūdzu atvainojiet!</i></p> <p><i>Atvaino! Piedod!</i></p> <p><i>Lūdzu piedodiet, ka ...</i></p> <p><i>Es negribēju jūs apvainot ...</i></p> <p><i>Nedusmojies, ka ...</i></p>
Atbilde uz atvainošanos	<p><i>Lūdzu! Nav par ko! Nekas, nekas...</i></p> <p><i>Nekas, neuztraucieties!</i></p> <p><i>Tas jau sākums!</i></p> <p><i>Nekāda nelaime nav notikusi.</i></p> <p><i>Nesatraucieties, viss kārtībā!</i></p>
Lūguma, ieteikuma, piedāvājuma izteikšana	<p><i>Es jūs lūdzu ... Es jums iesaku ...</i></p> <p><i>Es jums piedāvāju ... Lūdzu, uzrakstiet ...</i></p> <p><i>Izdariet to, lūdzu! Ja jums nebūtu grūti ...</i></p> <p><i>Vai tu būtu ar mieru ... Vai jūs nevēlētos ...</i></p> <p><i>Vai jūs neiebilstat, ka ... Kā jūs domājat, vai ...</i></p>
Viedokļa atbalstīšana, piekrišana	<p><i>Jā, protams! Neiebilstu, noteikti!</i></p> <p><i>Pareizi! Patiešām! Tev taisnība!</i></p> <p><i>Citādi nemaz nevar būt! Tieši tā!</i></p> <p><i>Kā gan citādi! Pats par sevi saprotams!</i></p> <p><i>Iespējams, ka tā. Varbūt patiešām...</i></p>

PIEMĒRI SKAŅU IZRUNAS VINGRINĀŠANAI

Rita ripu ripina.

Ripa ripo, ripa rit,

Ripa Krancim virsū krīt.

Krancis rūc rrr ...

(J. Baltauss)

Vārdā ota

un vārdā slota

abos ir iekšā

pa vārdam ota.

Ja man ļoti vajadzēs otu,

bet roka un slota

to negribēs dot,

es pratišu atrast

vēl citur kur otu.

Es sameklēšu to vārdā protu.

(J. Baltvilks)

Didzim diendienā

Dažādas domas.

Draiskām dēkām

Didzis nav domāts.

Dauzījās Didzis

Ar Duksi pa dārzu,

Drāzās delveri

Dālijās dārgās.

Dikti pa dālijām dīdījās Duksis,

Dabūja Didzis divtik pa dupsi.

(J. Baltauss)

Francis – frizieris

Fredis – fotogrāfs

Frizieris Fredis

Fotogrāfu frizē.

Fantastiska frizūra

Fotogrāfam Fredim.

(J. Baltauss)

Vecmāmiņai visas dienas –

Veikaldienas, veļasdienas.

Vecmāmiņai visas dienas,

Visas – vecumdienas.

(J. Baltauss)

Pelēka pelīte

pelēku plāksteri,

pekausi pielīmēja.

Pekausis paņēma

pelēko plāksteri,

papēdim pielīmēja.

Papēdis paņēma

pelēko plāksteri,

pūpēdim pielīmēja.

(V. Ļūdēns)

VĒRTĒŠANAS KRITĒRIJI UN SNIEGUMA LĪMEŅU APRAKSTI

PRASME NORUNĀT NO GALVAS DZEJOLI

Kritērijs	Snieguma līmeņu apraksti			
	1	2	3	4
Izpratne par saturu	Zina daļu dzejoļa.	Zina dzejoli, bet vārdus vairākkārt maina vietām vai izlaiž. Nejūt kļūdu, to neizlabo.	Zina dzejoli, bet 1–2 reizes vārdus maina vietām vai izlaiž. Izlabo kļūdu.	Zina dzejoli, norunā to bez kļūdām.
Izteiksmīga runa	Visu dzejoli norunā bez izteiksmes.	Daļu dzejoļa (pusi) norunā bez izteiksmes.	Norunā dzejoli izteiksmīgi, ievērojot pieturzīmes.	Norunā dzejoli izteiksmīgi, ievērojot pieturzīmes un emocionālo nokrāsu.
Valodas plūdums, pareizrūna	Runā ar pauzēm, saraustīti. Pieļauj 5 vai vairāk par 5 kļūdām: neievēro pareizus uzsvarus, garumzīmes.	Runā raiti, bet pieļauj 3–4 kļūdas: neievēro pareizus uzsvarus, garumzīmes.	Runā raiti, bet pieļauj 1–2 kļūdas: neievēro pareizus uzsvarus, garumzīmes.	Runā raiti un pareizi.
Papildu punkti	1	1	1	1
	Nosauc dzejoļa autoru.	Nosauc dzejoļa nosaukumu.	Prot atbildēt uz jautājumu par dzejoli.	Prot uzdot jautājumu par dzejoli.

STĀSTĪJUMS PAR KONKRĒTU TEMATU VAI ATTĒLU

Kritērijs	Snieguma līmeņu apraksti			
	1	2	3	4
Saturs	Stāsta 1–2 teikumus.	Daļēji atbilst tematam, stāstījums nav plānveidīgs (secīgs). Grūti izsekot domai.	Atbilst tematam, stāstījums ir plānveidīgs (secīgs). Izsaka savi attieksmi.	Atbilst tematam, stāstījums ir plānveidīgs (secīgs). Izsaka savi attieksmi un to pamato.
Vārdu krājums	Mazs vārdu krājums.	Nepietiekams vārdu krājums. Neizmanto īpašības vārdus. Atkārto vienus un tos pašus vārdus.	Pietiekams vārdu krājums. Izmanto sinonīmus un antonīmus.	Bagāts vārdu krājums. Precīzi izvēlēti un lietoti vārdi. Tēlaina valoda.
Pašizteiksme	Runa lēna, ar pauzēm, nepārliecinoša.	Runa nepārliecinoša, bez izteiksmes. Grūti uztvert.	Runa plūstoša. Precīza teikuma intonācija. Viegli uztvert.	Runa plūstoša, dabiska, spēj brīvi izteikties. Viegli uztvert.
Pareizrūna	Ir kļūdas skaņu izrunā.	Pieļauj regulāras uzsvara vai garumzīmju kļūdas.	Ir vairākas kļūdas (1–3) vārdu formu saskaņošanā (īpašības, skaitļa vārda saskaņošana ar lietvārdu), darbības vārdus lieto vienā laikā.	Pareizi saskaņo vārdu formas.
Jautājumi par stāstīto	Nesaprot vai neizprot jautājumu. Pārjautā.	Atbild uz jautājumu saturiski pareizi vienā vārdā vai nepilnā teikumā.	Atbild uz jautājumu saturiski pareizi pilnā teikumā.	Uzdod jautājumu par dzirdēto.